

امکان‌سنجی استناد به تئوری تعدیل در حقوق ایران به عنوان راهکاری در تعذر قراردادی - روش‌نعلی شکاری، سید مصطفی میلانی
حمایت کیفری از حقوق نسل‌های آینده در اسناد بین‌المللی - عادل ساریخانی، مصطفی کرمی پور
تحلیل حق نظارت مردم بر حکومت از دیدگاه علی (علیه السلام) با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - ابراهیم موسی زاده،
محمد صالحی

تاملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی - محمدعلی حاجی ده‌آبادی، روح‌الله شمشیری
بازخوانش تعاملات (برخی گروه‌های مذهبی و بازیگران نظام بین‌الملل) حوزه تروریسم به عنوان وسیله دستیابی به منافع ملی با
تاکید بر مسئولیت‌های حقوقی در کشورهای اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، عارفه کردی نسب،
نفیسه طوسی، آیدا قاسم زاده

اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه‌جویان زیست محیطی - مهناز خرسندی، عسکر جلالیان
خطرات اولویت یافتن مسائل مادی در مشاغل حقوقی - محمد ستایش‌پور، مریم فرجی ترک
احکام و آثار اذن در نظام حقوقی ایران و فرانسه - حسن نجارها
مقایسه رکن مادی جرم کلاهبرداری رایانه‌ای با سنتی - علی پایدارفرد، جواد نادری عوج بغزی، احمدرضا امتحانی
مبانی نظری حاکم بر کنترل تسلیحات نظامی با تأکید بر مواضع متعارض سازمان ملل متحد و سازمان تجارت جهانی در خصوص تجارت
تسلیحات نظامی متعارف - پوریا ابراهیم زاده، سمیه رحمانیان

کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات - مریم شعبان
اعتبار امر مختوم در دعاوی مدنی و کیفری - امیر محمدی، محمدمهدی حیدری، سهیلا مرادی قلعه
جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی - مصطفی فضائلی، آرش ملک
جرم‌انگاری اظهار خلاف واقع مطلع در حقوق ایران - سعید اسدزاده، فاطمه احدی، مجتبی کنجوری
اقدامات شرکت‌های خارجی بابت استفاده عراق از تسلیحات شیمیایی در دفاع مقدس از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی -
محمد ستایش‌پور، پرینان شفانی

مروری جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی نسبت به پدیده روسپیگری در نظام بین‌الملل و ایران با تأکید بر آموزه‌های جرم‌شناسی
اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، اسد اخضری فرد، علی مردان احمدی
تعامل پلیس با نهادهای پیشگیری از جرم - مینا مومنی، سید مهدی احمدی موسوی
حقوق کودکان مهاجر در اسناد ملی و بین‌المللی - رضا خواجه نورالدینی، سیده پریسا میرابی
صلاحیت واقعی قوانین کیفری از منظر حقوق اسلام - مصطفی کرمی پور، مونا رجب زاده باغی
بررسی تغییر از جرائم خیابانی به جرائم سایبری در آغاز همه‌گیری کووید-۱۹ - رویکردی به نظریه فعالیت‌های روزانه - مریم کمائی
جایگاه مأمورین امنیتی انگلستان در کشف جرایم - زهرا وهبی، آرش رزمی

استقلال قضات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در پرتو آموزه‌های دین‌مبین اسلام - محمد ستایش‌پور، فاطمه زهرا آسیان
شرایط قانونی و ابعاد حقوقی و کیفری مالکیت فکری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران - سمیه زیلابی، صادق فتیلی، ابراهیم مقدم
امکان‌سنجی تحقق ایده جرم‌انگاری (جرم مسئولیت مدنی مدیران) از تئوری تا عمل بر اساس رویکردهای مدل مسئولیت کیفری
قانون اقدام راهبردی لغو تحریم‌ها - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، نفیسه دهرویه، محمدرسول انصاری نیا،
ندا حقیقی

ارزیابی فقهی-حقوقی تعدد واقعی در حدود، قصاص و دیات - علی محمدی جورکویه، احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی
جایگاه و نقش مردم در استقرار و استمرار نظام امت و امامت در پرتو آراء شهید بهشتی - محمدصادق داریوند
میانجیگری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا - صادق فتیلی، محمد فتیلی، ابراهیم مقدم

The Status of the Kosovo Specialist Branches in Global Criminal Justice System

Mostafa Fazaeli

Associate Professor of International Law, Faculty of Law, Qom University, Qom, Iran

Arash Maleki

PhD student of International Law, Faculty of Law, Qom University, Qom, Iran (Corresponding Author)

جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی

مصطفی فضالی

دانشیار حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران

Fazaeli2007@gmail.com

آرش ملکی

دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)

arash_maleki_m@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-0940-9801>

Abstract

Between 1998 to 2000, the autonomous province of Kosovo faced an armed conflict between the Kosovo liberation army and Serbian belligerents. Due to the issuance of the declaration of independence of Kosovo in 2008, an investigation took place regarding the behaviors of Kosovo liberation army members by the parliamentary assembly of the Council of Europe resulted in confirmed violent and humiliating behaviors by members of this group. In 2014, The European Union and the government of Kosovo reached an agreement on establishing a special tribunal regarding charges within the investigation report, and subsequently, the Kosovo specialist department & specialist prosecutor's office were established. From the perspective of historical evolution, International criminal tribunals divide into four generations, and the specialist branches of Kosovo is below international criminal tribunals. The importance of the position of global criminal justice in the process of international peace and security requires that this new and little-known court as an agent of global criminal justice be evaluated formally and substantively from the point of view of its structure, competences and judicial procedure, in order to strengthen its strengths and Let's consider the correction of weak points. What we obtained by studying relevant documents and practical precedent of the specialist branches of Kosovo are the failure to provide a precise definition of the crime of forced disappearance of persons and the slow activity of the specialist branches as weak points. At the same time, it should be mentioned the necessity of judges' skill in criminal law as a criterion for tenure and great accuracy and attention to related details in drafting the judgment as strengths.

Keywords: Contract for Giving, Giving, Giving, Receiving, Referring.

چکیده

استان خودمختار کوزوو در فاصله سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۰ میلادی صحنه درگیری نظامی میان ارتش آزادیبخش کوزوو و نظامیان صرب بود. با صدور اعلامیه استقلال کوزوو در سال ۲۰۰۸ میلادی تحقیقاتی پیرامون اقدامات ارتش آزادیبخش کوزوو در این بازه زمانی در مجمع پارلمانی شورای اروپا انجام شد که خروجی این تحقیقات، وقوع رفتارهای غیرانسانی و تحقیرآمیز از سوی این گروه را تأیید می‌نمود. به منظور رسیدگی به اتهامات مطروحه در این گزارش، در سال ۲۰۱۴ میلادی میان اتحادیه اروپا و دولت کوزوو در باب ایجاد یک محکمه اختصاصی توافق صورت گرفت و مطابق آن شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو تأسیس شد. محاکم بین‌المللی کیفری از منظر تکامل تاریخی ذیل چهار نسل تقسیم‌بندی می‌شوند که از این منظر، شعب تخصصی کوزوو ذیل نسل سوم از محاکم بین‌المللی کیفری تعریف می‌شود. اهمیت جایگاه عدالت کیفری جهانی در فرایند صلح و امنیت بین‌المللی ایجاب می‌کند تا این محکمه جدید و کمتر شناخته شده به‌عنوان کارگزار عدالت کیفری جهانی از منظر ساختار، صلاحیت‌ها و رویه قضایی مورد ارزیابی شکلی و ماهوی قرار گرفته تا از این رهگذر تقویت نقاط قوت و اصلاح نقاط ضعف، راملحظه کنیم. آنچه از مدافعه در اسناد مربوطه و رویه عملی شعب تخصصی کوزوو به دست می‌آید، عدم ارائه تعریف دقیق از جرم ناپدیدسازی اجباری اشخاص و فعالیت توأم با تأنی شعب تخصصی است که به‌عنوان نقاط ضعف مورد توجه واقع شده است. در عین حال باید از لزوم مهارت قضات در حقوق کیفری به‌عنوان معیار تصدی و دقت فراوان و پرداختن به جزئیات مرتبط در انشاء رای به‌عنوان نقاط قوت نام برد.

واژگان کلیدی: حقوق بین‌الملل کیفری، شعب تخصصی کوزوو، عدالت کیفری جهانی، محاکم داخلی، محاکم مختلط.

ارجاع:

فضائلی، مصطفی؛ ملکی، آرش؛ (۱۴۰۱)، جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی، تمدن حقوقی، شماره ۱۲.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY

COPE COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS

مقدمه

نظام عدالت کیفری جهانی به مثابه رکنی مؤثر حافظ ارزش‌های بنیادین جامعه بین‌المللی است (زمانی و حسینی اکبرنژاد، ۱۳۹۴، ۳۳۷). در این چهارچوب باید به حقوق بین‌الملل کیفری به‌عنوان شاخه‌ای از حقوق بین‌الملل عمومی (Cassese, 2003, 16) اشاره نمود که با هدف پیشگیری از ارتکاب جرایم بین‌المللی، مبارزه با بی‌کیفرمانی و ایجاد عدالت کیفری جهانی تکوین یافته و در آن قواعد حقوقی بر توصیف جرایم بین‌المللی، آئین دادرسی کیفری بین‌المللی و ضرورت اقدام دولت‌ها به تعقیب، محاکمه و مجازات این جرایم متمرکز می‌گردد (مؤمنی، ۱۳۹۳، ۱۶) که این مهم نقش مؤثر محاکم بین‌المللی کیفری در توسعه حقوق بین‌الملل کیفری را شایسته توجه می‌نماید.

محاکم بین‌المللی کیفری از منظر تکامل تاریخی به چهار نسل تقسیم می‌شوند: نسل اول شامل محاکم بین‌المللی نظامی نورمبرگ و توکیو، نسل دوم شامل محاکم بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق و رواندا، نسل سوم شامل محاکم کیفری مختلط (تیمور شرقی، سیرالئون، لبنان، کامبوج و سنگال) و نسل چهارم شامل محاکم بین‌المللی کیفری دائمی (دیوان بین‌المللی کیفری) می‌باشند (قدیر، ۱۳۹۲، ۲۴). تأسیس هر کدام از این دسته محاکم در پرتو تشخیص ضرورت معینی از سوی جامعه بین‌المللی صورت پذیرفته است. در زمره این ضرورت‌ها، مقابله مؤثر با جرایم بین‌المللی در چهارچوب مشارکت قضایی دولت محل ارتکاب آن‌ها است که محاکم بین‌المللی کیفری نسل سوم تحت عنوان محاکم کیفری مختلط یا بین‌المللی شده^۱، مولود این ضرورت می‌باشند (معظمی و نمایان، ۱۳۹۴، ۱۱۳). محکمه کیفری مختلط به

1- Hybrid or Internationalized Criminal Tribunals

تعبیر آنتونیو کاسسه، حقوقدان برجسته ایتالیایی، محکمه‌ای است که علاوه بر قاضی بین‌المللی، از مشارکت قاضی تبعه دولت محل برگزاری محکمه نیز بهره‌مند می‌شود. از دیدگاه کاسسه، در یک تقسیم‌بندی کلی، محاکم کیفری مختلط، یا شعبه‌ای از قوه قضاییه دولت هستند و یا در چهارچوب یک توافق بین‌المللی تأسیس می‌شوند (Williams, 2009, 31). گفته می‌شود که محاکم بین‌المللی کیفری مختلط از بین‌بردن شکاف‌های موجود در نظام عدالت کیفری جهانی را سبب می‌شوند تا به این ترتیب از بی‌کیفرمانی مرتکبان جرایم بین‌المللی ممانعت به عمل آید (توحیدی، ۱۳۹۹، ۲۱۷).

کوزوو در سال ۱۹۴۶ میلادی به‌عنوان یک استان خودمختار در جمهوری یوگسلاوی به رسمیت شناخته شد و این خودمختاری در سال ۱۹۷۴ میلادی در قانون اساسی دولت یوگسلاوی مورد تأیید قرار گرفت. در سال ۱۹۸۹ میلادی، این خودمختاری به دستور اسلوبودان میلوشویچ، رئیس‌جمهور وقت لغو شد. در مقابل، اقوام آلبانیایی تبار کوزوو تلاش نمودند با ایجاد نهادهای موازی دولت در این استان، زمینه استقلال کوزوو را فراهم سازند. وقوع بحران در سال ۱۹۹۷ میلادی در آلبانی تنش‌های موجود میان آلبانیایی تباران کوزوو و دولت یوگسلاوی را تشدید نمود. در این وضعیت، یک سازمان نظامی جدایی طلب تحت عنوان ارتش آزادیبخش کوزوو^۲ با هدف استقلال این استان شکل گرفت و به تقابل نظامی با دولت یوگسلاوی مبادرت ورزید. (آقامحمدی و همکاران، ۱۳۹۷، ۲) در فاصله آغاز سال ۱۹۹۸ تا پایان سال ۲۰۰۰ میلادی، استان کوزوو به محل درگیری‌های نظامی میان آلبانیایی تباران و صرب‌ها بدل شد. گفته می‌شود که در نتیجه این درگیری‌ها بیش از سیزده نفر (اعم از رزمندگان و غیرنظامیان) جان خود را از دست دادند^۳ که این تلفات در موارد بسیاری با ارتکاب جرایم بین‌المللی همراه بوده است (Freedman, 2000, 348-357). در مورخ هفدهم فوریه ۲۰۰۸ میلادی، پارلمان کوزوو به صدور اعلامیه استقلال این کشور مبادرت ورزید و این استقلال توسط بسیاری از دولت‌ها به رسمیت شناخته شد. دیوان بین‌المللی دادگستری نیز مورخ بیست و دوم جولای ۲۰۱۰ میلادی اعلام نمود که این اعلامیه استقلال با حقوق بین‌الملل مغایر نیست (ضیایی، ۱۳۹۲، ۷۳). در سال ۲۰۱۱ میلادی و پس از انتشار گزارش دیک مارتی به شورای اروپا، ایده تأسیس یک نهاد مختلط به منظور رسیدگی به این جرایم در پارلمان کوزوو مطرح شد. در مورخ سوم آگوست ۲۰۱۵ میلادی، قانون تأسیس شعب تخصصی کوزوو پس از مجادلات

2- Kosovo Liberation Army (KLO)

3- www.balkaninsight.com

بسیار به تصویب پارلمان رسید و فعالیت این محکمه در تاریخ پنجم جولای ۲۰۱۷ میلادی به طور رسمی آغاز شد (Cataleta, 2022, 3).

تبیین جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی از رهگذر شناخت ساختار و عملکرد آن صورت می‌پذیرد که تاکنون پیرامون این موضوع تحقیق جامعی در منابع فارسی حقوق بین‌الملل کیفری انجام نشده است. از این رو، مقاله حاضر با بهره‌گیری از داده‌های کتابخانه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی ابعاد حقوقی شکلی و ماهوی این محکمه و کارکرد قضایی آن در اجرای عدالت کیفری جهانی پرداخته است. به این ترتیب در بخش اول، پیشینه تأسیس، ساختار، صلاحیت‌ها و رویه قضایی این محکمه به‌عنوان ابعاد شکلی و در بخش دوم مبنای صلاحیت، ضمانت اجرای تصمیمات و نسبت آن با اتحادیه اروپا به‌عنوان ابعاد ماهوی مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۱- شعب تخصصی کوزوو

شعب تخصصی کوزوو با عنوان رسمی شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو^۴ آخرین نمونه از محاکم کیفری مختلط در جامعه بین‌المللی محسوب می‌شود که مدت کوتاهی از آغاز فعالیت رسمی آن می‌گذرد. در این بخش فرایند شکل‌گیری، ساختار و صلاحیت‌های این محکمه مورد مذاقه قرار خواهد گرفت. شایان ذکر است در حال حاضر، شعب تخصصی کوزوو یک پرونده در مرحله پیش تجدیدنظرخواهی، دو پرونده در مرحله پیش دادرسی و یک پرونده در مرحله دادرسی دارد و فاقد رویه قضایی منسجم است اما همین میزان از سابقه قضایی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱-۱- پیشینه تأسیس

در مورخ دهم ژوئن ۱۹۹۹ میلادی، شورای امنیت سازمان ملل متحد پیرامون وقایع کوزوو به صدور قطعنامه ۱۲۴۴ مبادرت ورزید. شورای امنیت ذیل پاراگراف هفدهم این قطعنامه از اتحادیه اروپا دعوت نموده است تا در ایجاد ثبات در منطقه مشارکت نماید (UN Document, 1999, 5). با این وصف انتشار کتاب خاطرات قضایی دادستان ارشد دیوان بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق، خانم کارلا دل پونته^۵ در آوریل ۲۰۰۸ میلادی که در آن ادعاهایی پیرامون قاچاق اعضای بدن بازداشت‌شدگان در کوزوو مطرح

4- Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office (KSC & SPO)

5- Carla Del Ponte

شده بود به طرح واکنش‌هایی منجر شد.^۶ از جمله این واکنش‌ها، تصویب نهادی تحت عنوان ماموریت اتحادیه اروپا برای حکومت قانون در کوزوو^۷ توسط شورای اروپا در همان سال بود که کمک به نهادهای قضایی کوزوو، تضمین عدم مداخله سیاسی و رعایت استانداردهای شناخته شده بین‌المللی و رویه عالی اروپایی توسط آن‌ها در زمره ماموریت‌های اصلی این نهاد تعریف شده‌اند (EU Document, 2008, 2).

در مورخ دوازدهم دسامبر ۲۰۱۰ میلادی، آقای دیک مارتی^۸، حقوقدان سوئیسی و عضو مجمع پارلمانی شورای اروپا، به ابتکار خود گزارش بیست و دو صفحه‌ای تحت عنوان «رفتار غیرانسانی با مردم و قاچاق اعضای بدن انسان در کوزوو» را به انضمام پیش‌نویس قطعنامه‌ای به شورای اروپا ارائه نمود^۹ که با یکصد و شصت و شش رای موافق از سوی نمایندگان، در تاریخ ۲۵ ژانویه ۲۰۱۱ میلادی با تغییراتی به تصویب مجمع پارلمانی شورای اروپا رسید.^{۱۰} مطابق این گزارش، با تسلط ارتش آزادیبخش کوزوو بر مناطق جنوبی و غربی این کشور، برخی از فرماندهان ارشد از این وضعیت به کسب درآمد شخصی مبادرت ورزیدند. پس از خاتمه درگیری‌های نظامی و پیش از کنترل منطقه توسط نیروهای بین‌المللی، تعدادی از صرب‌ها و آلبانیایی تباران کوزوو که در بازداشتگاه‌های مخفی تحت کنترل ارتش آزادیبخش کوزوو نگهداری می‌شدند، مورد رفتارهای غیرانسانی و تحقیرآمیز قرار گرفته و در نهایت ناپدید شدند. گفته می‌شود که اعضای بدن شماری از این بازداشت شدگان به منظور انتقال به خارج از کشور در یک کلینیک واقع در حومه شهر فوشه کرویا^{۱۱} در قلمرو دولت آلبانی از بدن ایشان خارج گردید (EU Document, 2011, 12).

انتشار این گزارش، نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای حکومت قانون در کوزوو را بر آن داشت تا با تأسیس یک رکن فرعی تحت عنوان گروه ویژه اقدام بازرسی^{۱۲} به انجام تحقیق پیرامون اتهامات مطرحه در گزارش آقای مارتی بپردازد.^{۱۳} در این زمان جامعه بین‌المللی هم تأسیس دادگاه ویژه رسیدگی به جرایم جنگی ارتکاب یافته توسط اعضای ارتش آزادیبخش کوزوو را از دولت کوزوو مطالبه نمود. در مورخ چهارم سپتامبر ۲۰۱۲ میلادی، رییس جمهور کوزوو از نماینده عالی اتحادیه اروپا در امور خارجی

6- www.hlc-kosovo.org

7- The European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX Kosovo)

8- Dick Marty

9- www.assembly.coe.int

10- www.balkaninsight.com

11- Fushë-Krujë

12- The Special Investigative Task Force (SITF)

13- www.scp-ks.org

و سیاست‌های امنیتی درخواست نمود تا علیرغم استقلال کوزوو، فعالیت ماموریت اتحادیه اروپا برای حکومت قانون در کوزوو ادامه یابد. در آوریل ۲۰۱۴ میلادی، رییس جمهور کوزوو در نامه‌ای دیگر از نماینده عالی اتحادیه اروپا خواست تا از سال ۲۰۱۶ میلادی یک محکمه مندرج در نظام قضایی کوزوو، اتهامات بررسی شده توسط گروه ویژه اقدام بازرسی را تحت پیگرد قضایی قرار دهد که این خواسته از سوی نماینده عالی اتحادیه اروپا مورد پذیرش واقع شد (Cataleta, 2022, 5). شایان ذکر است که در مورخ بیست و چهارم آوریل ۲۰۱۴ میلادی، نامه‌های ردوبدل شده به‌عنوان یک توافق بین‌المللی میان کوزوو و اتحادیه اروپا در پارلمان کوزوو به رای گذاشته و مورد تصویب واقع شد (Republic of Kosovo Assembly, 2014, 1). در مورخ سوم آگوست ۲۰۱۵ میلادی، پارلمان کوزوو با الحاق یک متمم به قانون اساسی به ایجاد این محکمه جدید مبنای اساسی بخشید (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 3). پیش از این، فقدان مغایرت این متمم با قانون اساسی جمهوری کوزوو در رای مورخ پانزدهم آوریل ۲۰۱۵ میلادی به تأیید دادگاه قانون اساسی کوزوو رسیده بود (Constitutional Court of Kosovo, 2015, 18). در همین تاریخ، پارلمان کوزوو نیز با توجه به توافق صورت گرفته میان این دولت و اتحادیه اروپا قانون شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو را به‌عنوان سند مؤسس این محکمه به تصویب رساند (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 56) که در تاریخ پانزدهم سپتامبر ۲۰۱۵ میلادی لازم الاجرا شد (Cimiotta, 2016, 54).

مطابق بند ششم از ماده ۳ این قانون، این محکمه باید علاوه بر شعبه مستقر در کوزوو، شعبه‌ای هم در قلمرو یک دولت خارجی داشته باشد که در این راستا، در مورخ بیست و ششم ژانویه ۲۰۱۶ میلادی موافقتنامه موقت (Interim Host State Agreement, 2016, 18) و در مورخ پانزدهم فوریه ۲۰۱۶ موافقتنامه دائم (Host State Agreement, 2016, 49) میان دولت‌های کوزوو و پادشاهی هلند در باب استقرار شعبه دادرسی منعقد شد. مجمع قضاات این محکمه مورخ هفدهم مارس ۲۰۱۷ میلادی با استناد به بند چهارم از ماده ۱۹ قانون مؤسس، قواعد دادرسی و ادله را به تصویب رساند (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 15) که در پنجم جولای ۲۰۱۷ میلادی لازم الاجرا شد.^{۱۴} به این ترتیب فعالیت این محکمه به مرور آغاز و تاکنون تداوم یافته است. شایان ذکر است که فعالیت آهسته شعب تخصصی به نحوی که از سال ۲۰۱۷ میلادی تاکنون (سال ۲۰۲۲ میلادی) تنها یک رای صادر نموده از سوی برخی

صاحب نظران مورد انتقاد قرار گرفته است (Holvoet, 2020, 13).

۲-۱- ساختار

طراحی شعب تخصصی کوزوو به مثابه یک محکمه بین‌المللی کیفری مختلط با عنایت به وضعیت خاص مورد نظر صورت پذیرفته که این مهم به این محکمه صورتی انعطاف پذیر و سازگار بخشیده است (Williams, 2016, 51). ساختار شکلی این محکمه ذیل فصل پنجم (مواد ۲۴ تا ۳۶) از قانون شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو تدوین شده است. مطابق ماده ۲۴ از این قانون، شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو دو رکن اصلی شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی را شامل می‌شود. شعب تخصصی به مثابه رکن اصلی اول از دو رکن فرعی شعب (شامل یک شعبه دادگاه بدوی، یک شعبه دادگاه تجدیدنظر، یک شعبه دادگاه عالی و یک شعبه دادگاه اساسی) و دبیرخانه (شامل یک دفتر دفاع، یک دفتر مشارکت بزه دیدگان، یک دفتر حفاظت و پشتیبانی شهود، یک واحد مدیریت بازداشت و یک دفتر دادآور^{۱۵}) تشکیل شده است.

مستند به ماده ۲۵ از قانون مورد اشاره، سه قاضی اصلی و یک قاضی علی‌البدل برای شعب دادرسی، سه قاضی برای شعب دادگاه تجدیدنظر، سه قاضی برای شعب دادگاه عالی و سه قاضی برای شعبه دادگاه اساسی در نظر گرفته شده است. شایان ذکر است که می‌توان از قضاوت مستقل (بدون قید حصری از منظر تعداد) در نهاد پیش دادرسی و یا هر جایگاه دیگری پیرامون این قانون استفاده نمود. همچنین ماده ۲۶ تهیه یک فهرست از قضاوت بین‌المللی و ماده ۲۸ تشکیل یک هیئت انتخاب به منظور ارزیابی و انتخاب قضاوت از این فهرست را پیش‌بینی نموده است. این هیئت انتخاب از سه عضو تبعه غیر کوزوو که توسط رییس نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای امنیت مشترک و سیاست دفاعی^{۱۶} نصب می‌شوند تشکیل شده و قضاوت شعب تخصصی را با اکثریت آراء و با توصیه مقام ناصب انتخاب می‌نماید. مستند به ماده ۲۷ از همین قانون، شخصیت عالی اخلاقی، بی‌طرفی، کمال، دارابودن شرایط لازم برای تصدی عالی‌ترین مقامات قضایی در کشور متبوع، استقلال در ایفای وظایف، برخورداری از دانش حقوق و دادرسی کیفری، حقوق بین‌الملل و حقوق اساسی و تجربه قضاوت، دادستانی و وکالت در محاکم کیفری داخلی و بین‌المللی به انضمام توانایی صحبت روان به زبان انگلیسی را به‌عنوان ویژگی‌های قضاوت شعب تخصصی تعیین نموده

15- Ombudsperson

16- EU Common Security and Defence Policy Mission

است. مستند به ماده ۳۲، رییس نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای امنیت مشترک و سیاست دفاعی به انتخاب رییس و نایب رییس شعب تخصصی مبادرت می‌ورزد. همچنین مطابق ماده ۳۴ از قانون شعب تخصصی، دبیرخانه از یک دبیر و کارکنان تشکیل شده و مسئول امور اداری شعب تخصصی است (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 27). تأکید بر تجربه و صلاحیت قضات شعب تخصصی کوزوو در حقوق کیفری در میان سایر محاکم بین‌المللی کیفری مختلط مسبق به سابقه بوده و مؤید ارتقاء کیفیت دادرسی این محکمه بین‌المللی است (Heinze, 2017, 1009).

دفتر تخصصی دادستانی به‌عنوان رکن فرعی دوم متوکی مسئولیت‌ها و پرسنل گروه ویژه اقدام بازرسی بوده و یک دفتر مستقل برای تحقیق و دادخواهی جرایم مشمول صلاحیت شعب تخصصی محسوب می‌شود. بند دوم از ماده ۳۵ اختیارات و مسئولیت‌های این نهاد تعیین نموده است که احضار و طرح سؤال از مظنونان، شهود و بزه دیدگان، تحصیل و ارزیابی اطلاعات و دلیل، انجام تحقیقات محلی، تضمین محرمانگی اطلاعات، حفاظت از شخص و دلیل، اتخاذ تصمیم در باب آغاز، تداوم یا خاتمه تحقیقات کیفری، صدور قرار بازداشت و همکاری با پلیس، دبیرخانه، شعب تخصصی، دیگر نهادهای کوزوو و سایر دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی از موارد مهم آن می‌باشند. همچنین در بند نهم از این ماده آمده است که این دفتر از یک دادستان خبره^{۱۷}، سایر دادستان‌ها، پلیس و کارکنان به تعداد لازم تشکیل می‌شود. نکته حائز اهمیت، برابری جایگاه دادستان خبره با رییس شعب تخصصی و دبیر است که ذیل بند هشتم از ماده ۳۵ مورد تصریح قرار گرفته. همچنین مطابق بند سوم از ماده مورد اشاره، پلیس حاضر در این دفتر باید تحت قوانین کوزوو از اختیارات و مسئولیت‌های پلیس کوزوو برخوردار باشد. طبق بند ششم از ماده ۳۵، رییس نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای امنیت مشترک و سیاست دفاعی مقام ناصب دادستان خبره و سایر دادستان‌ها است. محل استقرار دفتر تخصصی دادستانی، مطابق بند یازدهم از این ماده، کشور میزبان (هلند) خواهد بود (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 31).

۳-۱- صلاحیت‌ها

فصل سوم از قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو اقسام صلاحیت‌های این محکمه شامل صلاحیت موضوعی، صلاحیت زمانی، صلاحیت سرزمینی، صلاحیت شخصی و صلاحیت موازی را تبیین نموده که در ذیل به طور جداگانه به هر یک پرداخته می‌شود.

۱-۳-۱- صلاحیت موضوعی^{۱۸}

مطابق بند اول از ماده ۶ از قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو، صلاحیت موضوعی این محکمه جرایم علیه بشریت طبق حقوق بین‌الملل (ذیل ماده ۱۳) و جرایم جنگی طبق حقوق بین‌الملل (ذیل ماده ۱۴) را شامل می‌شود. همچنین ماده ۱۲ مقرر می‌دارد که شعب تخصصی باید در پرتو ممنوعیت عطف به‌سابق‌شدن قوانین کیفری، حقوق بین‌الملل عرفی و قوانین کیفری ماهوی کوزوو که با حقوق بین‌الملل عرفی انطباق داشته و در زمان ارتکاب جرایم لازم الاجرا بودند را، اعمال نمایند. بند اول از ماده ۱۵ نیز قوانین کیفری ماهوی مورد اشاره در ماده ۱۲ را به قانون کیفری جمهوری فدرال سوسیالیستی یوگسلاوی (۱۹۷۶)، قانون کیفری استان خودمختار سوسیالیستی کوزوو (۱۹۷۷) و هر قانون کیفری ماهوی سهل‌گیرانه که در فاصله ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۰ میلادی لازم الاجرا بوده تعمیم می‌دهد. همچنین بند دوم از ماده ۶ این قانون با ارجاع به قانون کیفری جمهوری کوزوو (مصوب بیستم آوریل ۲۰۱۲ میلادی) صلاحیت شعب تخصصی را به اقداماتی همچون گزارش یا طرح اتهام نادرست، سوگند دروغ، ممانعت از دسترسی به دلیل، دستکاری دلیل، جعل سند، نقض محرمانگی دادرسی، توهین به دادگاه، عدم اجرای تصمیمات دادگاه، تسهیل فرار محکوم علیه، ممانعت در قبال مأموران نسبت به انجام وظایف رسمی آن‌ها، جعل هویت یک مقام رسمی، تخریب قبور و اجساد، سوءاستفاده از اطلاعات رسمی و تعارض منافع در صورت ارتباط با فرایند رسمی تسری می‌دهد (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 13) و (Criminal Code of the Republic of Kosovo, 2012, 216).

قابل توجه است که در حال حاضر، قانون کیفری جمهوری کوزوو (مصوب بیست و سوم نوامبر ۲۰۱۸ میلادی) جایگزین نسخه سال ۲۰۱۲ میلادی شده^{۱۹} اما تاکنون در باب خاتمه اعتبار مقرر مندرج در بند دوم از ماده ۶ قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو اظهارنظری صورت نگرفته است. همچنین باید به ابهام موجود در عبارت «هر قانون کیفری ماهوی سهل‌گیرانه که در فاصله ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۰ میلادی لازم الاجرا بوده» مندرج در ماده ۱۲ اشاره نمود که مبنی عدم قطعیت مقنن در تعیین شمول صلاحیت موضوعی محکمه است. شایان توجه است که در قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو جرم ناپدیدسازی اجباری اشخاص (مندرج در بند اول از ماده ۱۳) فاقد تعریف دقیق است که در این صورت مشمول تعریف موجود در بند اول از ماده ۱۴۳ قانون کیفری جمهوری کوزوو بوده که آن هم به نوعی بند دوم از ماده ۷

18- Subject Matter Jurisdiction

19- www.refworld.org

اساسنامهٔ ژم را بازتولید نموده است. با توجه به محدودیت‌های موجود در تعریف موجود از این جرم در حقوق بین‌الملل کیفری، شایسته است تا شعب تخصصی کوزوو در تفسیر احتمالی خود با عنایت به حقوق بین‌الملل بشر حمایت از تمامی اشخاص در قبال ناپدیدسازی اجباری را مطمح نظر قرار دهد (Citroni, 2016, 143).

۲-۳-۱- صلاحیت زمانی^{۲۰}

مطابق ماده ۷ از قانون شعب تخصصی کوزوو، این محکمه نسبت به جرایم مندرج در صلاحیت موضوعی که در بازهٔ زمانی اول ژانویه ۱۹۹۸ تا سی و یکم دسامبر ۲۰۰۰ میلادی حادث شده‌اند صالح به رسیدگی خواهد بود (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 5).

۲-۳-۲- صلاحیت سرزمینی^{۲۱}

ماده ۸ از قانون شعب تخصصی کوزوو اعلام می‌دارد که در انطباق با صلاحیت سرزمینی دادگاه‌های کوزوو، صلاحیت این محکمه جرایم مندرج در صلاحیت موضوعی این قانون که در قلمرو کشور کوزوو ارتکاب یافته یا ارتکاب آن‌ها آغاز شده را شامل می‌شود (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 5).

۲-۳-۳- صلاحیت شخصی^{۲۲}

مطابق بند اول از ماده ۹ از قانون شعب تخصصی کوزوو، این محکمه در چهارچوب مقررات این قانون در قبال اشخاص حقیقی^{۲۳} صالح به رسیدگی است. همچنین بند دوم از ماده ۹ مقرر می‌دارد که صلاحیت این محکمه اتباع کوزوو-جمهوری یوگسلاوی سابق یا اشخاصی که نسبت به اتباع کوزوو-جمهوری یوگسلاوی سابق مرتکب جرایم مندرج در صلاحیت موضوعی این قانون شده‌اند را فارغ از محل ارتکاب آن شامل می‌شود (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 6). لذا این دیدگاه که قانون مؤسس با انحصار تحقیق و تعقیب به مظنونان محلی رویکردی گزینشی در اجرای عدالت اختیار نموده و مجرمان فراسرزمینی واجد مصونیت هستند صحیح نیست (Muharremi, 2019, 309). ادعایی دیگر که پیرامون صلاحیت شخصی شعب تخصصی کوزوو مطرح می‌شود، انحصار قومیتی مظنونان به دایرة آلبانیایی تباران

20- Temporal Jurisdiction

21- Territorial Jurisdiction

22- Personal Jurisdiction

23- Natural Persons

کوزوو بوده که این ادعا نیز با توجه به صراحت موجود در بند دوم از ماده ۹ قانون مورد اشاره قابل پذیرش نیست (Mucaj, 2021, 371).

۵-۳-۱- صلاحیت موازی^{۲۴}

بند اول از ماده ۱۰ از قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو برتری شعب تخصصی در قبال سایر دادگاه‌های کوزوو در موارد مشمول صلاحیت آن را تبیین می‌نماید. همچنین بند دوم از همین ماده مقرر می‌دارد که شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی می‌توانند در موارد مشمول صلاحیت، هر پرونده‌ای که در هر کدام از محاکم دولت کوزوو در دست رسیدگی است را به شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی منتقل نمایند. در موارد بروز اختلاف، نظر شعب تخصصی قطعی و لازم الاجرا خواهد بود (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 6).

۴-۱- رویه قضایی

شعب تخصصی کوزوو در مورخ هجدهم می ۲۰۲۲ میلادی به صدور نخستین رای خود مبادرت ورزید که مطابق آن آقایان هیسینی گوکاتی^{۲۵} و نسیم هارادیناج^{۲۶} در جایگاه رؤسای سابق انجمن کهنه سربازان ارتش آزادیبخش کوزوو، هر کدام به تحمل چهار سال و شش ماه حبس و پرداخت جریمه نقدی به مبلغ صد یورو (به طور نمادین) محکوم شدند. آقای گوکاتی و هارادیناج هر دو به شش فقره جرم شامل ممانعت از انجام وظیفه توسط اشخاص رسمی توسط تهدید جدی، ممانعت از انجام وظیفه توسط اشخاص رسمی توسط اقدام جمعی یک گروه، ایجاد ارباب در زمان دادرسی، اقدام تلافی جویانه، نقض محرمانگی دادرسی از طریق افشای غیرمجاز اطلاعات سرّی مطروحه در دادرسی و نقض محرمانگی دادرسی از طریق افشای غیرمجاز هویت و اطلاعات شخصی شهود تحت حفاظت متهم شدند که غیر از اقدام تلافی جویانه، در سایر موارد مجرم تشخیص داده شدند (KSC & SPO Judgment, 2022, 351). بررسی این رای مبنی جزیی نگری و دقت فراوان قضات در تدوین آن است که علیرغم اهمیت نه چندان فراوان اتهامات مطروحه، در ارزیابی وضعیت به کوچک‌ترین جزئیات نیز توجه نموده‌اند که در نتیجه آن نسخه نهایی رای (به همراه سه ضمیمه آن) متجاوز از چهارصد صفحه است.

24- Concurrent Jurisdiction

25- Hysni Gucati

26- Nasim Haradinaj

۲- ماهیت حقوقی

بررسی ابعاد ماهوی شکل‌گیری شعب تخصصی کوزوو در پرتو شناخت ماهیت حقوقی این محکمه بین‌المللی میسر می‌شود. لذا با توجه مبانی شکلی مطروحه در بخش اول، بخش دوم به مبنای صلاحیت، ضمانت اجرای تصمیمات و نسبت این محکمه با اتحادیه اروپا اختصاص خواهد یافت.

۲-۱- مبنای صلاحیت

ویژگی مهم محاکم بین‌المللی کیفری رسیدگی به جرایمی است که به وصف بین‌المللی متّصف می‌باشند (مؤمنی، ۱۳۹۳، ۱۹۰). همان‌طور که در مقدمه بیان شد، محاکم بین‌المللی از منظر تکامل تاریخی به چهار نسل تقسیم می‌شوند. نسل اول محاکم بین‌المللی کیفری شامل محاکم نورمبرگ و توکیو هستند که بر مبنای توافق میان نیروهای متفقین ذیل منشور لندن (London Charter, 1945, 1) و اعلامیه ویژه ژنرال داگلاس مک‌آرتور (MacArthur, 1946, 21) تأسیس شدند. مبنای تأسیس نسل دوم محاکم بین‌المللی کیفری شامل محاکم یوگسلاوی سابق و رواندا، دو قطعنامه شماره ۸۲۷ (UN Resolution, 1993, 2) و ۹۵۵ (UN Resolution, 1994, 3) شورای امنیت ملل متحد بود. تأسیس محاکم بین‌المللی کیفری نسل سوم با توافق میان یک نهاد بین‌المللی با دولت محل وقوع جرم انجام می‌شود (مؤمنی، ۱۳۹۳، ۱۹۰). این توافق در مورد دولت تیمور شرقی با نهاد مدیریت انتقالی ملل متحد در تیمور شرقی^{۲۷}، در مورد دولت سیرالئون با مجمع عمومی ملل متحد، در مورد دولت لبنان با شورای امنیت سازمان ملل متحد، در مورد دولت کامبوج با مجمع عمومی ملل متحد و در مورد دولت سنگال با اتحادیه آفریقا صورت پذیرفت (محمدی مقدس، ۱۳۹۱، ۳۷) و (توحیدی و ستایش‌پور، ۱۳۹۶، ۵۴). دیوان بین‌المللی کیفری به‌عنوان تنها نماینده فعلی از نسل چهارم محاکم بین‌المللی کیفری نیز بر مبنای یک معاهده بین‌المللی تکوین یافته است (Rome Statute, 1998, 1). با توجه شکل‌گیری شعب تخصصی کوزوو بر مبنای توافق میان اتحادیه اروپا به‌عنوان یک نهاد بین‌المللی و دولت کوزوو به‌عنوان محل وقوع جرم، این محکمه بین‌المللی ذیل محاکم نسل سوم قرار می‌گیرد. شایان ذکر است تمرکز زمانی و جغرافیایی به‌عنوان ویژگی مهم نسل سوم از محاکم بین‌المللی کیفری برشمرده شده است (شیروی و آقاسیدعلی دربندی، ۱۳۹۷، ۷۸).

سند مؤسس شعب تخصصی کوزوو یک قانون داخلی بوده و اعتبار وجودی آن وامدار اراده دولت

کوزوو است. در بند اول از ماده ۱ از قانون مؤسس آمده که تأسیس و تنظیم سازمان، کارکردها و صلاحیت شعب تخصصی و دفتر دادستانی تخصصی کوزوو به موجب این قانون صورت می‌پذیرد. بند دوم از همین ماده تأسیس این محکمه را ایفای تعهد بین‌المللی دولت کوزوو برمی‌شمرد. بند دوم از ماده ۳ در قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو را ملزم می‌کند تا در انطباق با قانون اساسی کوزوو، قانون مؤسس به‌عنوان قانون خاص^{۲۸}، سایر قوانین کوزوو که به قانون مؤسس مرتبط می‌باشند، حقوق بین‌الملل عرفی و استانداردهای عدالت کیفری تعیین شده به موجب حقوق بین‌الملل بشر به دادرسی و فعالیت بپردازد. بند اول از ماده ۴ قانون مورد اشاره نیز شخصیت حقوقی شعب تخصصی کوزوو را تصریح می‌نماید. بند چهارم از همین ماده نیز شعب تخصصی را به اخذ رضایت دولت کوزوو پیش از انعقاد یک معاهده بین‌المللی با دولت ثالث ملزم نموده است (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 4). به این ترتیب می‌توان مشاهده نمود که تأسیس شعب تخصصی کوزوو، اجرای توأمان یک قانون داخلی و یک تعهد بین‌المللی قلمداد شده و حدود و ثغور شخصیت حقوقی و مبانی فعالیت‌های آن به طور مشخص در قانون مؤسس تصریح شده است.

۲-۲- ضمانت اجرای تصمیمات

در قلمرو حقوق بین‌الملل، پیروی از قاعده حقوقی نه با صرف تکیه بر قدرت اخلاق که در پرتو وجود یک نظام قاهرانه محقق می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۹، ۲۹). به بیان دیگر با پیش‌بینی مجازات برای عدم پیروی از قاعده حقوقی می‌توان پیروی از قاعده حقوقی را تضمین نمود. ماده ۴۴ از قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو حداکثر مجازات قانونی را حبس ابد تعیین نموده (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 41) و چگونگی اجرای این مجازات‌ها در ماده ۱۶۲ از قانون اساسی کوزوو قید شده و مطابق بند هشتم از این ماده، اجرای مجازات حبس در خارج از قلمرو دولت کوزوو و در کشوری دیگر، با توافق قبلی صورت می‌پذیرد (Constitution of Kosovo, 2008, 61). همچنین مطابق بند اول از ماده ۵۰ قانون مؤسس، رییس شعب تخصصی موظف است از میان دولت‌های داوطلب محل گذراندن دوران حبس محکوم علیه را تعیین نماید (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 47). آنچه در اسناد مرتبط با شعب تخصصی غایب است، فقدان تعیین مجازات در شرایط استنفاف از اجرای تصمیمات شعب تخصصی است. به نظر می‌رسد که اطمینان مقنن از اجرای تصمیمات این محکمه، مانع از وضع مجازات برای عدم اجرای تصمیمات شعب تخصصی شده است.

۳-۲- نسبت با اتحادیه اروپا

شعب تخصصی کوزوو را می‌توان در راستای فعالیت‌های دولت ساز^{۲۹} اتحادیه اروپا به‌عنوان یک سازمان بین‌المللی برشمرد (Cimiotta, 2016, 72). گفته می‌شود که اتحادیه اروپا از حامیان دیوان بین‌المللی کیفری محسوب شده و همواره با استفاده از شیوه‌های عملی در راستای تحقق اهداف آن کوشش نموده است. دلیل این مهم به اشتراک آرمان‌های اتحادیه اروپا و اهداف دیوان بین‌المللی کیفری در باب استقرار عدالت، دموکراسی، صلح و امنیت در جهان باز می‌گردد (زمانی و یعقوبی، ۱۳۹۸، ۳۰). مشارکت در تأسیس و فعالیت‌های شعب تخصصی کوزوو نیز از این قاعده مستثنی نیست و به نوعی رویکرد اتحادیه اروپا در قبال نظام عدالت کیفری جهانی را بازتاب می‌دهد. همان‌طور که در بخش اول تشریح شد، تأسیس این محکمه در واکنش به گزارش مطروحه در مجمع پارلمانی شورای اروپا صورت پذیرفت و پارلمان کوزوو نامه‌های ردوبدل شده میان دولت کوزوو و اتحادیه اروپا را به‌عنوان قانون داخلی به تصویب رساند.

بررسی قانون مؤسس شعب تخصصی کوزوو نشان می‌دهد که اتحادیه اروپا، به دو شکل مستقیم و غیرمستقیم بر فعالیت‌های این محکمه بین‌المللی اثر می‌گذارد. اتحادیه اروپا ذیل توصیه‌ها و تصمیمات رییس نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای امنیت مشترک و سیاست دفاعی (تحت عنوان مقام ناصب) در چهارچوب مواد ۲۸ (توصیه در انتخاب قضات)، ۳۲ (نصب رییس و نایب رییس شعب)، ۳۴ (نصب دبیر و دادآور) و ۳۵ (نصب دادستان خبره و سایر دادستان‌ها) از قانون مؤسس بر فعالیت این محکمه اثر می‌گذارد (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 30). در عین حال قانون مؤسس با تعیین معیارهای مندرج در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در مواد ۳ (اصول بنیادین)، ۱۲ (قانون قابل اجرا)، ۴۴ (مجازات‌ها) و ۴۸ (راهکارهای حقوقی فوق‌العاده) و آزادی‌های اساسی و استانداردهای اتحادیه اروپا در باب حفاظت از داده شخصی در ماده ۳۴ چهارچوب ایفای نقش غیرمستقیم اتحادیه اروپا در این محکمه را تعیین می‌نماید (Republic of Kosovo Assembly, 2015, 46). به این ترتیب مشاهده می‌شود که اتحادیه اروپا با نصب مقامات کلیدی در هر دو رکن اصلی شعب تخصصی، به طور مستقیم نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌نماید. در عین حال تعیین استانداردهای حقوق بشری و حفاظت از داده در این سازمان بین‌المللی به‌عنوان معیار فعالیت‌های این محکمه مبین توجه ویژه پارلمان کوزوو به هنجارهای پذیرفته شده

۲۹- مفهوم دولت‌سازی (State Building) در قلمرو جامعه‌شناسی سیاسی به فرایند ایجاد یک دولت با ساختارهای اداری، مالی، قضایی و نظامی پایدار در یک سرزمین معین اطلاق می‌شود (Janoski & Collaborators, 2005, 367).

اروپایی است. همچنین گفته شده است که می‌توان از الگوی قواعد دادرسی و ادله شعب تخصصی کوزوو در تأسیس دیوان کیفری اروپایی احتمالی سود جست (Heinze, 2107, 1009).

نتیجه

شعب تخصصی کوزوو یک محکمه بین‌المللی شده است که به منظور رسیدگی به جرایم ارتکاب یافته در جریان درگیری نظامی میان ارتش آزادیبخش کوزوو و نظامیان صرب در فاصله سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۰ میلادی و با مشارکت اتحادیه اروپا و دولت کوزوو در سال ۲۰۱۵ میلادی تأسیس شده و به فعالیت می‌پردازد. از منظر تقسیم‌بندی نسلی محاکم بین‌المللی کیفری، به دلیل مشارکت یک سازمان بین‌المللی، شعب تخصصی کوزوو یک محکمه مختلط قلمداد شده و ذیل محاکم بین‌المللی کیفری نسل سوم قرار می‌گیرد. ارکان اصلی این محکمه را شعب تخصصی (به‌عنوان نهاد قضاوت) و دفتر دادستانی تخصصی (به‌عنوان نهاد تحقیق) تشکیل می‌دهند. هرچند مبنای صلاحیت‌های این محکمه بین‌المللی یک قانون داخلی است اما غیر از توصیه در انتخاب قضات، انتصاب مقامات کلیدی این محکمه شامل نصب رییس، نایب رییس شعب، دبیر، دادآور، دادستان خبره و سایر دادستان‌ها توسط رییس نهاد ماموریت اتحادیه اروپا برای امنیت مشترک و سیاست دفاعی صورت می‌پذیرد. در عین حال استانداردهای حقوق بشری و حفاظت از داده شخصی مقبول اتحادیه اروپا در قانون مؤسس محکمه پیش‌بینی شده است. مهم‌ترین کارکرد این محکمه، مقابله با بی‌کیفرمانی اعضای ارتش آزادیبخش کوزوو بوده و در مقیاسی هرچند کوچک، به تحقق عدالت کیفری جهانی مبادرت می‌ورزد. در یک نگاه کلی، نقشی که شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی ایفا می‌نماید، محدود به منطقه‌ای خاص و بازه زمانی معین است. آنچه در مقاله حاضر مورد بررسی قرار گرفت، منحصر به اسناد قانونی تأسیس این محکمه بین‌المللی است و با توجه به جدیدالتأسیس بودن و معدود بودن رویه قضایی امکان ارزیابی شایسته عملکرد این محکمه بین‌المللی مختلط میسر نیست اما این مهم مانع از نقد الگوی فعلی شعب تخصصی کوزوو نیست.

بررسی شعب تخصصی کوزوو مبین نکات قابل توجهی است که بنا به مورد مثبت و منفی محسوب می‌شوند. از منظر شکلی، فقدان تعریف دقیق از جرم ناپدیدسازی اجباری اشخاص در ماده ۱۳ از قانون مؤسس در پرتو محدودیت‌های موجود در تعریف این جرم در حقوق بین‌الملل کیفری موضوعی است که می‌توان در بازنگری احتمالی در قانون مؤسس به آن توجه نمود و با ارائه تعریف موسع از این جرم بین‌المللی راه را بر افعال تبعیض‌آمیز مسدود نمود. در عین حال، تأکید بر صلاحیت و تجربه قضات شاغل

در شعب تخصصی کوزوو در حقوق کیفری که در ماده ۲۷ از قانون مؤسس به آن تصریح شده و برای نخستین بار در میان محاکم بین‌المللی کیفری مختلط به‌عنوان معیار مورد توجه واقع شده مؤید ارتقاء کیفیت دادرسی است و به‌عنوان نکته‌ای مثبت قابل توجه است. از منظر رویه‌ای نیز آهنگ آهسته فعالیت‌های شعب تخصصی به‌عنوان یک نکته منفی مشمول توجه است و انتظار می‌رود تا با افزایش سرعت در فعالیت شعب تخصصی، تسریع در فرایند دادرسی‌ها را شاهد باشیم. با این حال جزئی نگری و دقت موشکافانه قضا در پردازش رای نیز به‌عنوان یک نکته رویه‌ای مثبت شایسته تحسین است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- آقامحمدی، ابراهیم؛ عبداللهی، سیدمحمدعلی؛ اسلامی گیلانی، محمدصادق، ۱۳۹۷، مداخله بشردوستانه در حقوق بین‌الملل با تأکید بر مداخله نظامی ناتو در کوزوو، **فصلنامه مطالعات تاریخی جنگ**، شماره ۳.
- توحیدی، احمدرضا، ۱۳۹۹، **تحول و تکامل حقوق بین‌الملل کیفری (از جنگ جهانی اول تا دیوان بین‌الملل کیفری)**، چاپ اول، تهران، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- توحیدی، احمدرضا و ستایش پور، محمد، ۱۳۹۶، صلاحیت دادگاه ویژه سنگال: مزیت روش «کپی و الحاق» در اساسنامه نویسی، **فصلنامه تعالی حقوق**، شماره ۲۱.
- زمانی، سیدقاسم و حسینی اکبرنژاد، هاله، ۱۳۹۴، جامعه بین‌المللی و عدالت کیفری جهانی، **فصلنامه مطالعات حقوق عمومی**، شماره ۳.
- زمانی، سیدقاسم و یعقوبی، اسماعیل، ۱۳۹۸، اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین، **پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی**، شماره ۱۳.
- شیروی، مهسا و آفاسیدعلی دربندی، اشکان، ۱۳۹۷، **دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم**، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.

- ضیایی، سید یاسر، ۱۳۹۲، **درآمدی بر جدایی طلبی در حقوق بین الملل**، چاپ اول، تهران، انتشارات شهردانش.
- قدیر، محسن، ۱۳۹۲، ضمانت اجرای کیفری در جامعه بین المللی، **رساله دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی**، دانشکده حقوق، دانشگاه قم.
- محمدی مقدس، سوران، ۱۳۹۱، نقش دادگاه‌های مختلط در مبارزه با بی‌کیفری، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین الملل**، دانشگاه پیام نور تهران.
- معظمی، شهلا و نامیان، پیمان، ۱۳۹۴، نسل سوم محاکم کیفری بین‌المللی؛ دستاوردها، هنجارها و چالش‌ها، **فصلنامه پژوهش حقوق کیفری**، شماره ۱۱.
- مؤمنی، مهدی، ۱۳۹۳، **حقوق بین‌المللی کیفری**، چاپ اول، تهران، انتشارات شهردانش.
- نوروزی، میثم، ۱۳۸۹، ضمانت اجرای تصمیمات دیوان کیفری بین‌المللی، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل**، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.

لاتین

- Assembly of Republic of Kosovo, Amendment of the Constitution of the Republic of Kosovo, Amendment no. 24, Law No. 05 -D- 139, Ministry of Local Government Administration, https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf.
- Assembly of Republic of Kosovo, Criminal Code of the Republic of Kosovo, Code No. 04/L-082, The UN Refugee Agency, www.refworld.org/docid/6012e70d4.html.
- Assembly of Republic of Kosovo, Law on Ratification of the International Agreement Between the Republic of Kosovo and the European Union on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, Law No. 04/L-274, Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office, https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/04-l-274_a.pdf.
- Assembly of Republic of Kosovo, Law on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, Law No. 05/L-053, Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office, www.scp-ks.org/sites/default/files/public/05-l-053_a.pdf.
- Assembly of States Parties, Rome Statute of the International Criminal Court, International Criminal Court, www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf.
- Cassese, Antonio, 2003, International Criminal Law, First Edition, Oxford: Oxford University Press.
- Cataleta, Maria Stefania, 2022, The Kosovo Specialist Chambers, An International Tribunal Inside the National Judicial System, Journal of International Criminal Law, Vol. 3, Issue. 1.
- Cimiotta, Emanuele, 2016, The Specialist Chambers and the Specialist Prosecutor's Office in Kosovo: The 'Regionalization' of International Criminal Justice in

- Context, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 14, Issue. 1.
- Citroni, Gabriella, 2016, The Specialist Chambers of Kosovo: The Applicable Law and the Special Challenges Related to the Crime of Enforced Disappearance, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 14, Issue. 1.
  - Constitutional Court of Kosovo, Assessment of an Amendment to the Constitution of the Republic of Kosovo proposed by the Government of the Republic of Kosovo and referred by the President of the Assembly of the Republic of Kosovo on 9 March 2015 by Letter No. 05-433jDO-318, Judgment of the Case No. K026j15, Constitutional Court of Kosovo, https://gjk-ks.org/wp-content/uploads/vendimet/KO26-15_ANG.pdf.
  - Council of Europe Parliamentary Assembly, European Union Parliament Assembly Document 12462, Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo, The UN Refugee Agency, <https://reliefweb.int/report/albania/inhuman-treatment-people-and-illicit-trafficking-human-organs-kosovo-report>.
  - Council of Europe Parliamentary Assembly, Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo, Council of Europe Parliamentary Assembly, www.assembly.coe.int/CommitteeDocs/2010/ajdoc462010prov.pdf.
  - Council of Europe, European Council Joint Action on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo 2008/124/CFSP, The European Union Rule of Law Mission in Kosovo, www.eulexkosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf.
  - Domanoivc, Milka, List of Kosovo War Victims Published, *Balkan Transitional Justice*, www.balkaninsight.com/2014/12/10/kosovo-war-victims-list-published.
  - Freedman, Lawrence, 2000, Victims and victors: reflections on the Kosovo War, *Review of International Studies*, Vol. 26, Issue. 3.
  - Heinze, Alexander, 2017, The Kosovo Specialist Chambers' Rules of Procedure and Evidence: A Diamond Made Under Pressure?, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 15, Issue. 5.
  - Holvoet, Mathias, 2020, Introducing the Special Issue 'Critical Perspectives on the Law and Politics of the Kosovo Specialist Chambers and the Specialist Prosecutor's Office', *International Criminal Law Review*, Vol. 20, Issue. 1.
  - Janoski, Thomas, Alford, Robert R. , Hicks, Alexander M. , Schwartz, Mildred A, 2005, *the Handbook of Political Sociology: States, Civil Societies, and Globalization*, First Edition, New York: Cambridge University Press.
  - Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office, Judgment on The Prosecutor v. Hysni Gucati and Nasim Haradinaj, Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office, www.scp-ks.org/en/cases/hysni-gucati-nasim-haradinaj/en.
  - MacArthur, Douglas, 1946, Special Proclamation by the Supreme Commander for the Allied Powers at Tokyo, The United Nations, www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946TokyoCharter.pdf.
  - Mucaj, Avdylkader, 2021, The Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office Paradox, *International Criminal Law Review*, Vol. 21, Issue. 2.

-
- Muharremi, Robert, 2019, The Kosovo Specialist Chambers from a Political Realism Perspective», International Journal of Transitional Justice, Vol. 13, Issue 2.
  - The Assembly of the Republic of Kosovo, Criminal Code of the Republic of Kosovo, www.refworld.org/docid/6012e70d4.html#_ga=2.141857204.703135054.1646693223-1612172226.1646693223.
  - The German Federal Foreign Office, The establishment of Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, Humanitarian Law Center Kosovo, www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/Analiza%20per%20DHSK_010721/HLCK-KSC%20Analysis-June%202021.pdf.
  - The People of Kosovo, Constitution of the Republic of Kosovo, Constitution Project, www.constituteproject.org/constitution/Kosovo_2016.pdf?lang=en.
  - United Nations Security Council, Resolution 1244, 10 June 1999, United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/274488?ln=en>.
  - United Nations Security Council, Resolution 827, 23 May 1993, United Nations Library, <https://digitallibrary.un.org/record/166567?ln=en>.
  - United Nations Security Council, Resolution 955, 8 November 1994, United Nations Security Council Resolution, <http://unscr.com/en/resolutions/955>.
  - Williams, Sarah, 2009, Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals: Jurisdictional Issues, Doctoral Thesis, Durham: Durham Law School of Durham University.
  - Williams, Sarah, 2016, The Specialist Chambers of Kosovo: The Limits of Internationalization?, Journal of International Criminal Justice, Vol. 14, Issue 1.

- Feasibility of Referring to Adjustment Theory in Iranian Law as a Solution in Contractual Excuse - [Roshan Ali Shekari](#), [Sayyed Mostafa Milani](#)
- Criminal Protection of the Rights of Future Generations in International Documents - [Adel Sarikhani](#), [Mostafa Karami Pour](#)
- Analysis of the Right of the People to Control the Government from the Point of View of Ali (PBUH) by Looking at the Constitution of the Islamic Republic of Iran - [Ebrahim Musazadeh](#), [Mohammad Salehi](#)
- Reflections on the Legislation of Oath (Qassameh) According to the Science of Criminalistics - [Mohammad Ali Hajidehabadi](#), [Ruhollah Shamshiri](#)
- Rereading Interactions (Some Religious Groups and Actors in the International System) the Field of Terrorism as a Means of Achieving National Interests with an Emphasis on Legal Responsibilities in Islamic Countries - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Hamidreza Norozian](#), [Arefeh Kordi Nasab](#), [Nafiseh Tosi](#), [Ayda GHasem Zadeh](#)
- The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees from the Perspective of Human Rights Documents with Emphasis on Environmental Refugees - [Mahnaz Khorsandi](#), [Asgar Jalalian](#)
- Dangers of Prioritizing Financial Issues in Legal Professions - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Maryam Faraji Tark](#)
- The Rulings and Effects of Permission in the Legal System of Iran and France - [Hasan Najjarha](#)
- Comparison of the Actus Reus of the Crime of Computer Fraud with Traditional - [Ali Paidarfard](#), [Javad Naderi ooj Boghzi](#), [Ahmadreza Emtehani](#)
- Theoretical Foundations of Military Weapons Equipment Control with an Emphasis on Contradictory Stands of UN and WTO on Conventional Military Weapons Trade - [Pouria Ebrahimzadeh](#), [Somayeh Rahmanian](#)
- Child and Childhood from the Perspective of Philosophy and Literature - [Maryam SHA'ban](#)
- Validity of Sealed Order in Civil and Criminal Cases - [Amir Mohammadi](#), [Mohammadmahdi Heydari](#), [Soheyla Moradi GHaleh](#)
- The Status of the Kosovo Specialist Branches in Global Criminal Justice System - [Mostafa Fazaeli](#), [Arash Maleki](#)
- Criminalization of Informing the Contrary in Iranian Law - [Saeed Asadzadeh](#), [Fateme Ahadi](#), [Mojtaba Kanjori](#)
- The Actions of Foreign Companies Regarding Iraq's Use of Chemical Weapons in Holy Defense from the Perspective of International Responsibility Rights - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Pamian Shafae](#)
- Sociological and Criminological Review of the Phenomenon of Prostitution in the International System and Iran with Emphasis on the Teachings of Islamic Criminology - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Asad Akhzari Fard](#), [Ali Mardan Ahmadi](#)
- The Police's Interaction with the Crime Prevention Institutions - [Mina Momeni](#), [Sayyed Mahdi Ahmadi Musavi](#)
- Immigrant Children's Rights in National and International Documents - [Reza Khaje Nooredini](#), [Sayede Parisa Mirabi](#)
- The Real Competency of Criminal Laws from the Perspective of Islamic Law - [Mostafa Karami Pour](#), [Mona Rajabzade Baghi](#)
- Exploring the Shift from Physical to Cybercrime at the Onset of the COVID-19 Pandemic with an Approach to Routine Activity Theory - [Maryam Kamaei](#)
- The Position of British Security Officers in the Detection of Crimes - [Zahra Vahabi](#), [Arash Razmi](#)
- The Independence of Judges in the Legal System of the Islamic Republic of Iran in the Light of the Teachings of Islam - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Fateme Zahra Aslan](#)
- Legal Conditions and Legal and Criminal Dimensions of Intellectual Property in the Legal System of the Islamic Republic of Iran - [Somayeh Zilabi](#), [Sadeh Fetili](#), [Ebrahim Moghaddam](#)
- Feasibility Study of the Realization of the Idea of Criminalization (Crime of Civil Liability of Managers) from Theory to Practice Based on the Approaches of the Model of Criminal Responsibility Model of the Law of Strategic Action to Cancel of Sanctions - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Hamidreza Norozian](#), [Nafiseh Dharovieh](#), [Mohammad Rasol Ansari Nia](#), [Neda Haghghi](#)
- Jurisprudential-Legal Evaluation of the Real Multiplicity in the Hodood, Retaliation and Diat - [Ali Mohammadi Jurkoye](#), [Ahmadreza Emtehani](#), [Javad Naderi ooj Boghzi](#)
- The Position and Role of the People in the Establishment and Continuation of Ummat and Imamat System In the Light of Martyr Beheshti's Opinions - [Mohammad Sadeq Darivand](#)
- Mediation, Participatory Justice System, Third Generation Criminal Justice System and the Rights of Parties the Lawsuit - [Sadeh Fetili](#), [Mohammad Fetili](#), [Ebrahim Moghaddam](#)